

ЦЕНТР
ГРОМАДСЬКОГО
ЗДОРОВ'Я

ЦЕНТРИ КОНТРОЛЮ
ТА ПРОФІЛАКТИКИ
ХВОРОБ

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ ЗА
РЕЗУЛЬТАТАМИ ОЦІНКИ
СИТУАЦІЇ ЩОДО

ДОТРИМАННЯ АНТИТЮТЮНОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У ЗАПОРІЗЬКІЙ, ЛЬВІВСЬКІЙ,
КІРОВОГРАДСЬКІЙ
ТА ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТЯХ

Київ 2025

Цей звіт підготовлено за результатами дослідження, спрямованого на оцінку стану дотримання антитютюнового законодавства в Запорізькій, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях України. Документ містить аналітику ситуації, висновки та рекомендації для підвищення ефективності впровадження заходів з контролю над тютюном на регіональному рівні.

Результати звіту стануть корисними для місцевих органів влади, регіональних установ та організацій, які беруть участь у формуванні стратегій і заходів для подолання тютюнової епідемії та сприяння здоровому способу життя серед населення регіону.

АВТОРКИ

Катерина Марушко, Наталія Гриб, Юлія Чумак, Олена Запорожська, Олена Нестерова, Ірина Чернуха, Зоя Мамонтова, Ольга Брезецька, Катерина Острогляд

КОМАНДА ЗІ ЗБОРУ ДАНИХ (МОНІТОРИ)

Діканова І.М., Залужець О.І., Гац О.В., Кирпа І.А., Кунинець О.Ю., Ледовська О.В., Луняченко І.В., Матвійчук І.А., Немикіна Л.В., Німцович А.І., Турчаненко Г.О.

ДИЗАЙН ЗВІТУ

Коваль Я.О.

Рекомендоване цитування

Марушко К., Гриб Н., Чумак Ю., Запорожська О., Нестерова О., Чернуха І., Мамонтова З., Брезецька О., Острогляд К. (2024) Аналітичний звіт за результатами оцінки ситуації щодо дотримання антитютюнового законодавства у Запорізькій, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях.

Це дослідження було профінансовано міжнародною організацією Vital Strategies, Inc. в рамках Ініціативи Блумберга зі скорочення вживання тютюну. Матеріал підготовлено Державною установою «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України» у співпраці з Центрами контролю та профілактики хвороб у Запорізькій, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях.

Відмова від відповідальності: Результати та висновки, викладені в цьому звіті, належать авторам і не обов'язково відображають офіційну позицію Vital Strategies, Inc або Bloomberg Philanthropies.

В рамках дотримання Закону України № 2811-ІХ від 15.04.2023 «Про авторське право і суміжні права» використання, передрук та цитування матеріалів Державної установи «Центр громадського здоров'я МОЗ України» розміщених на сайті установи або наданих за запитом, можливе лише за умови посилання на першоджерело із зазначенням назви Державної установи «Центр громадського здоров'я МОЗ України» та:

- надання електронного посилання на веб-сторінку з використаною інформацією (за наявності)
- посилання на публікацію Центру (протокол, дослідження, звіт, стаття), яка є джерелом інформації.

Перепублікування або інший спосіб оприлюднення цього тексту, зображень з нього та/або даних, повністю або частково, під іменем особи, яка не є автором, порушує авторські права та є плагіатом, за що передбачено три види відповідальності: цивільна (відшкодування збитків та/або моральної шкоди; стягнення доходу), адміністративна (виплата штрафу) і кримінальна (позбавлення волі на строк до 2–5 років).

До плагіату належить:

1) використання тексту чи графічних даних іншого автора без змін, без цитування та привласнення роботи (copy & paste plagiarism),

2) поєднання різних фрагментів текстів або речень для формування нового тексту без цитування, таким чином подаючи його як власні думки (shake & paste plagiarism),

3) подання ідей іншого автора своїми словами, без посилання на джерело (idea plagiarism), а також

4) переклад оригінального тексту з іншої мови без посилання на джерело (translation plagiarism).

ЗМІСТ

<u>СКОРОЧЕННЯ</u>	5
<u>РЕЗЮМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ</u>	6
<u>ВСТУП</u>	8
<u>МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ</u>	9
<u>МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ</u>	9
<u>Дизайн дослідження</u>	9
<u>Створення вибірки дослідження</u>	10
<u>Критерії включення та виключення</u>	11
<u>Етапи проведення дослідження</u>	13
<u>Контроль збору та обробки інформації</u>	13
<u>Етичні засади</u>	13
<u>ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ</u>	14
<u>Заклади громадського харчування</u>	14
<u>Зупинки громадського транспорту</u>	15
<u>Вокзали та автостанції</u>	16
<u>Дитячі майданчики</u>	16
<u>Заклади охорони здоров'я</u>	17
<u>Освітні заклади</u>	18
<u>Точки продажу тютюнових виробів</u>	20
<u>Місця нелегальної торгівлі</u>	25
<u>ВИСНОВКИ</u>	26
<u>РЕКОМЕНДАЦІЇ</u>	28

СКОРОЧЕННЯ

ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я

ДУ – Державна установа

ЗУ – Закон України

МОЗ – Міністерство охорони здоров'я України

РКБТ – Рамкова конвенція із боротьби проти тютюну

ТВ – тютюнові вироби

ТВЕН – тютюнові вироби для електричного нагрівання

ЦГЗ – Центр громадського здоров'я

ЗОЗ – Заклади охорони здоров'я

ЦКПХ – Центр контролю та профілактики хвороб

РЕЗЮМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Центр громадського здоров'я МОЗ України за фінансової підтримки міжнародної організації Vital Strategies, Inc., провів дослідження з оцінки ситуації щодо дотримання антитютюнового законодавства у Запорізькій, Кіровоградській, Львівській та Хмельницькій областях у рамках проекту «Пріоритет охорони здоров'я в питаннях формування та реалізації політики у сфері боротьби проти вживання тютюну». Польовий етап дослідження тривав у липні-вересні 2024 року і був реалізований фахівцями обласних центрів контролю та профілактики хвороб МОЗ України (ЦКПХ).

У ході дослідження обстежено 1198 об'єкт, серед яких заклади громадського харчування, освіти, ЗОЗ, зупинки громадського транспорту, вокзали та автостанції, дитячі майданчики та точки продажу. У Львівській області обстежено 375 об'єктів, у Хмельницькій області - 337, у Кіровоградській - 282, у м. Запоріжжя - 204.

Результати показали, що порушення чинного антитютюнового законодавства зафіксовані в більшості типів об'єктів. Найбільша кількість порушень виявлена на зупинках громадського транспорту та дитячих майданчиках. У цих місцях майже на всіх об'єктах були відсутні попереджувальні знаки з відповідним текстом про заборону куріння. Також зафіксовано присутність курців, зокрема тих, хто вживав як традиційні сигарети, так і електронні. Біля урн, лавок та гоїдалок помічено недопалки.

Вокзали та автостанції стали ще одними місцями значного поширення порушень. Монітори фіксували вживання тютюнових та нікотинових виробів біля входів, на перонах та місцях висадки пасажирів. У 83,7% випадків попередження про заборону куріння не відповідали вимогам законодавства.

У закладах громадського харчування переважно дотримуються норм антитютюнового законодавства, проте випадки порушень все одно трапляються. Куріння в приміщенні* зафіксовано у 3,41% об'єктів, а куріння на терасах, які відповідали критеріям "приміщення" (відповідно до значення, наведеному у ЗУ "Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення") у 56,9% випадків. У деяких закладах були розміщені кальяни та попільнички, або предмети які слугують як попільнички, на видному місці, крім того у деяких приміщеннях закладів відчувався запах диму. У багатьох закладах (83,9%) попередження про заборону куріння не відповідають вимогам чинного законодавства. Персонал закладів громадського харчування володіє інформацією щодо заборони куріння у приміщеннях, однак у 32,7% випадків повідомляв, що курити дозволено (2 випадки приміщення, інші – на терасах).

У ході дослідження також виявлено факти порушення чинного законодавства в закладах освіти та закладах охорони здоров'я (ЗОЗ). Зокрема, це стосується відсутності попереджувальної інформації про заборону куріння: графічні знаки про заборону куріння наявні не в усіх закладах, а текстова частина є лише в окремих закладах освіти та ЗОЗ. Під час моніторингу зафіксовано курців, а також виявлено недопалки на території закладів (переважно у ЗОЗ). Водночас 74,1% персоналу медичних закладів знають про заборону куріння як у приміщеннях, так і на території закладів.

При проведенні моніторингу точок продажу/об'єктів торгівлі щодо заборони реклами: були наявні постери із зображенням пачок сигарет, а також підсвітка, а це можна вважати своєрідним стимулом продажу тютюнових виробів

(ТВ), тютюнових виробів для електричного нагрівання (ТВЕНів), електронних сигарет, заправних контейнерів та рідин до них. Реклама сигарет зафіксована у 44,9% випадків, електронні сигарети рекламувалися у 13,7% випадків, а у 24,3% випадків спостерігалось просування та реклама систем для електричного нагрівання. Крім того, у 2 випадках зафіксовано продаж сигарет поштучно, що також є одним із порушень чинного законодавства. Точки продажу ТВ у 63% випадків були розташовані поблизу зупинок громадського транспорту, а 15,6% – біля навчальних закладів.

Незаконна торгівля ТВ зафіксована в 11 випадках у Хмельницькій області.

Результати дослідження свідчать про системні порушення, включаючи недотримання вимог чинного законодавства щодо створення простору вільного від куріння, недостатню інформованість населення та персоналу закладів, а також використання маркетингу для стимулювання продажу тютюнових та нікотинових виробів.

Детальні звіти щодо результатів оцінки ситуації у Запорізькій, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях доступні на офіційних сайтах відповідних обласних центрів контролю та профілактики хвороб.

ВСТУП

Тютюнові та нікотинові вироби негативно впливають на здоров'я людини. Тютюновий дим містить понад 70 хімічних речовин, які можуть викликати рак. Окрім цього, куріння, в тому числі тютюнових виробів для електричного нагрівання (ТБЕНів), пов'язано з розвитком серцево-судинних захворювань та захворювань органів системи дихання, негативно впливає на продуктивність та якість роботи мозку, зокрема може сприяти зниженню когнітивних функцій, погіршенню пам'яті та концентрації.

Національним дослідженням щодо поширеності основних факторів ризику неінфекційних захворювань (НІЗ) – STEPS, проведеним в Україні 2019 року виявлено значну поширеність НІЗ, їх біологічних і поведінкових факторів ризику, зокрема куріння. Результати дослідження свідчать, що 33,9% населення віком 18–69 років були активними курцями.

За результатами національного опитування щодо вживання тютюну серед дорослого населення старше 18 років, проведеного у квітні 2023 р. Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) у співпраці з Міністерством охорони здоров'я України (МОЗ України) та Київським міжнародним інститутом соціології встановлено, що з початком повномасштабної війни в Україні поширеність куріння та вживання ТВ серед дорослого населення не зазнала істотних змін. Проте, 40,2% респондентів зазначили, що почали вживати трохи більше або значно більше тютюну або нікотину.

У 2006 році Україною була ратифікована Рамкова конвенція ВООЗ із боротьби проти тютюну. В рамках виконання Конвенції було прийнято ряд нормативно-правових актів, якими заборонено реклама, стимулювання продажу та спонсорство тютюну. Регулюється звільнення громадського простору від тютюнового диму, запроваджено попередження про шкоду куріння на пачках сигарет та в межах інформаційних кампаній, також передбачено збільшення податків на тютюновмісні вироби.

На регіональному рівні проводяться заходи з метою зниження рівня шкідливого впливу тютюну та нікотину на здоров'я населення, в тому числі посилення контролю за дотриманням антитютюнового законодавства. Однак вплив представників тютюнової індустрії створює значні перепони до виконання чинних законів. Національний звіт України Індексу 2023 демонструє, як у воєнний час представники тютюнової індустрії намагалися відтермінувати введення євроінтеграційних положень Закону №1978, а також здійснювали атаки на норми заборони куріння для кафе, барів і ресторанів. Чинним законодавством передбачена заборона на рекламу тютюнових виробів у точках продажу, однак часто вітрини магазинів та кіосків містять значну кількість рекламного контенту. Разом з тим, є проблеми із виконанням положень про заборону нелегальної торгівлі ТВ, продажу ТВ неповнолітнім тощо.

Неналежне виконання чинних норм призводить до того, що громадяни України не захищені від шкідливого впливу тютюну, а умови для тих, хто хоче відмовитись від вживання тютюнових чи нікотинових виробів, є утрудненими. До того ж, за даними регіональних профілів Запорізької, Кіровоградської, Львівської та Хмельницької областей, серцево-судинні захворювання, хвороби органів дихання та онкологічні захворювання займають провідні місця серед причин госпітальної захворюваності та смертності за даними 2022 року, однією з провідних причин виникнення яких може бути тютюнокуріння.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основною метою дослідження було дослідити та проаналізувати фактичний стан виконання чинного антитютюнового законодавства в Запорізькій, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях. На основі отриманих результатів сформулювати рекомендації щодо подальших регіональних заходів в частині зниження шкідливого впливу тютюну та нікотину на здоров'я населення.

Полевий етап дослідження тривав з 15 липня по 17 вересня 2024 року.

Завдання дослідження:

- 1.** Оцінити фактичний стан виконання чинних вимог антитютюнового законодавства шляхом моніторингу громадських місць (заклади громадського харчування, зупинки громадського транспорту, вокзали, дитячі майданчики, ЗОЗ), зокрема на наявність графічних знаків про заборону куріння та факти куріння в закладах та на їх території.
- 2.** Оцінити фактичний стан виконання вимог законодавства України щодо заборони незаконної торгівлі ТВ (торгівлі з рук) в області.
- 3.** Оцінити дотримання вимог чинного законодавства у точках продажу/об'єктах торгівлі щодо:
 - заборони реклами та стимулювання продажу ТВ, пристроїв для нагрівання тютюну, електронних сигарет, заправних контейнерів та рідин до них;
 - заборони продажу ТВ, сигарет, тютюну для самокруток, рідин до електронних сигарет (з ніотином або без), які містять смако-ароматичні добавки, вітаміни, кофеїн, таурин, що роблять викиди кольоровими.
- 4.** Розробити рекомендації на основі проведеного моніторингу

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дизайн дослідження

Дизайном дослідження передбачалось використання невиключеного та включеного методу ("таємний покупець") спостереження, а саме: проведення моніторингу громадських місць (приміщень закладів ресторанного господарства, приміщень та території ЗОЗ, навчальних закладів, зупинок громадського транспорту та дитячих майданчиків), нелегальної торгівлі ТВ та торговельних точок з продажу ТВ в частині, що стосується виконання вимог антитютюнового законодавства, зокрема ЗУ «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення». У закладах ресторанного господарства монітори проводили оцінку за принципом «таємний покупець», а на інших об'єктах - за принципом «спостерігач».

Для збору даних моніторингу використовувались спеціально розроблені анкети, які заповнювались моніторами під час проведення моніторингу.

Створення вибірки дослідження

Дослідження було проведено у чотирьох областях України – Запорізькій, Кіровоградській, Львівській та Хмельницькій. Вибір даних регіонів зумовлений тим, що у 2024 році проєкт підтримував вказані області з метою розробки та впровадження заходів щодо контролю над тютюном і посилення антитютюнового законодавства на регіональному рівні. Зокрема, це стосувалося розробки та затвердження регіональних стратегій контролю над тютюном у Запорізькій, Кіровоградській та Хмельницькій областях, а також розширення додаткових місць де заборонено куріння, вживання й використання тютюнових виробів у громадах Львівської області.

Такий підхід дає змогу оцінити ефективність уже проведених заходів, виявити ключові проблеми та потреби, а також сформулювати рекомендації для подальших дій із зниження шкідливого впливу тютюну та нікотину на здоров'я населення.

До генеральної сукупності усіх об'єктів моніторингу належали заклади громадського харчування, зупинки громадського транспорту, дитячі майданчики, ЗОЗ, освітні заклади та гіпермаркети/супермаркети/магазини/кіоски в Запорізькій, Кіровоградській, Львівській та Хмельницькій областях. На момент моніторингу близько 70% території Запорізької області перебувало під окупацією внаслідок повномасштабного вторгнення росії. У зв'язку з цим було ухвалено рішення проводити моніторинг виключно в місті Запоріжжя.

Було створено перелік об'єктів, з якого випадковим чином була відібрана певна кількість закладів громадського харчування, ЗОЗ, освітніх закладів, автостанцій та гіпермаркетів кількість яких відповідає даним таблиці 1. Враховуючи неоднорідність генеральної сукупності, було прийнято рішення використати комбіновану методику створення вибірки. Тому для обласних центрів (Кропивницький, Львів, Хмельницький, в тексті далі - обласні центри) використана пропорція досліджуваних об'єктів з попередньої хвилі дослідження, для районних центрів (враховуючи відносно невелику кількість об'єктів) - вибірка була пропорційно зменшена.

Загалом було обстежено більше 10% об'єктів від генеральної сукупності, крім деяких винятків в сторону збільшення (вокзали автостанції, ЗОЗ) вказаних нижче. Вибіркова сукупність створена методом механічного відбору, крок відліку визначався співвідношенням обсягів генеральної та вибіркової сукупностей для кожного сайту. Загальна кількість обстежених об'єктів - 1198 (Табл. 1)

Таблиця 1. Загальна кількість обстежених об'єктів з розподілом за регіонами

		Запорізька область	Кіровоградська область				Львівська область				Хмельницька область		
		м. Запоріжжя	м. Голованівськ	м. Кропивницький	м. Новоукраїнка	м. Олександрія	м. Львів	м. Самбір	м. Шептицький (Червоноград)*	м. Яворів	м. Хмельницький	м. Камянець-Подільський	м. Шепетівка
Заклади громадського харчування		50	10	25	15	15	50	15	15	13	50	20	15
зупинки громадського транспорту		50	0	35	10	0	50	10	8	5	30	20	15
Вокзали та автостанції		4	2	3	2	2	8	3	2	1	6	2	2
дитячі майданчики		20	5	6	9	5	15	10	10	10	20	8	5
заклади охорони здоров'я		20	2	10	2	8	10	2	3	1	15	15	5
Освітні заклади	СЗОШ	10	1	10	5	10	10	10	10	5	10	10	10
	професійні	5	1	5	1	3	5	2	4	-	5	1	1
	ВНЗ	5	0	5	0	0	5	4	-	-	5	5	2
Гіпермаркети/ супермаркети/ магазини/		20	10	20	10	15	30	14	10	10	15	20	10
Кіоски (МАФ)		20	-	20	-	-	15	-	-	-	15	-	-
Сумарна кількість об'єктів		204	31	139	54	58	198	70	62	45	171	101	65

*Відповідно до постанови Верховної Ради України від 18.09.2024 № 12043 місто Червоноград було перейменовано на Шептицький

Критерії включення та виключення

Враховуючи неоднорідність обстежуваних об'єктів до кожного типу об'єкту було застосовано свої критерії включення та виключення (Табл.2).

Таблиця 2. Критерії включення та виключення об'єктів дослідження

Тип об'єкту	Критерії	Виключення
Заклади громадського харчування	Відбиралися по декілька закладів вибірко-вим чином у кожному районі міста	До вибірки не включалися заклади, що належать до мереж фаст-фуду (наприклад, «МакДональдс», «Пузата хата», «Здоровенькі були!», «Олів'є», «Дрова» тощо), де куріння було заборонено ще до впровадження законодавства про заборону куріння у приміщеннях.
Зупинки громадського транспорту	До вибірки включено лише стаціонарно обладнані зупинки громадського транспорту. Зупинка повинна мати принаймні одну з наступних характеристик: лави, урни для сміття, графік руху, навіс, пункт продажу квитків, магазин чи туалет.	
Вокзали та автостанції	Моніторингу підлягали усі робочі вокзали та автостанції у період проведення дослідження	
Дитячі майданчики	До вибірки включено дитячі майданчики на відкритому повітрі, обладнані різними спорудами для дозвілля. Перевага надавалась майданчикам з великою кількістю відвідувачів.	
Заклади охорони здоров'я	До вибірки включено багатопрофільні чи однопрофільні лікарні, спеціалізовані заклади, заклади швидкої допомоги, санаторно-курортні заклади у різних районах міста. Заклад має бути зі своєю територією навколо.	Відсутність прилеглої території
Освітні заклади	До вибірки включено кілька освітніх закладів у різних районах міста, включаючи до 5 вищих навчальних закладів, до 5 професійних училищ та до 10 загальноосвітніх шкіл	Відсутність прилеглої території
Потенційні місця нелегальної торгівлі тютюновими виробами	Місця, де можуть бути виявлені вуличні торговці (підземні переходи, ринки, торгові центри, зупинки громадського транспорту). Об'єкти мають бути розташовані в різних районах міста на відстані не менше 100 м один від одного	відстань між такими об'єктами менше 100 м.
Точки продажу тютюнових виробів щодо виконання вимог із заборони реклами та стимулювання продажу тютюнових виробів	Точки продажу у різних районах міста на зупинках громадського транспорту (або поряд з ними), поблизу шкіл або навчальних закладів	відстань між такими об'єктами менше 100 м.

Етапи проведення дослідження

Організаційно-підготовчий етап	Етап проведення моніторингу	Етап обробки та аналізу даних
<p>Проведено онлайн-обговорення особливостей дослідження із координатором з ЦКПХ.</p> <p>Сформовано команду з координатора та моніторів.</p> <p>Визначено точки, в яких має бути проведено моніторинг, розподілено між моніторами.</p> <p>Створено онлайн анкету для заповнення на базі SurveyMonkey, та дублікати у паперовому вигляді.</p>	<p>Проведено тренінг для моніторів.</p> <p>Монітори відвідують громадські місця (точки моніторингу) та заповнюють анкети на основі побаченого</p> <p>Координатор здійснює контроль за роботою моніторів.</p>	<p>Перенесення даних моніторингу в Excel таблицю на гугл-диску.</p> <p>Аналіз даних, у тому числі побудова графіків та діаграм.</p> <p>Підготовка описового звіту за результатами проведеного моніторингу.</p>

Контроль збору та обробки інформації

З метою забезпечення якісного проведення дослідження проводився контроль його якості, шляхом виїзних моніторингових візитів. За потреби, головний дослідник контактував з адміністрацією ЦКПХ з метою перевірки якості проведення польового етапу дослідження. Крім того, регіональний координатор раз на тиждень звітував перед головним дослідником про перебіг польового етапу, успіхи або проблемні питання.

Етичні засади

З метою дотримання етичних принципів головний дослідник забезпечив подання інструментарію та протоколу дослідження до Комісії з питань етики ЦГЗ. Дослідження розпочалося після отримання позитивного висновку етичної експертизи. Протокол дослідження був схвалений Комісією з питань етики ДУ «Центр громадського здоров'я МОЗ України» 10 червня 2024 року (№ 371) з ідентифікаційним номером експертизи IRB2024-117.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

► Заклади громадського харчування

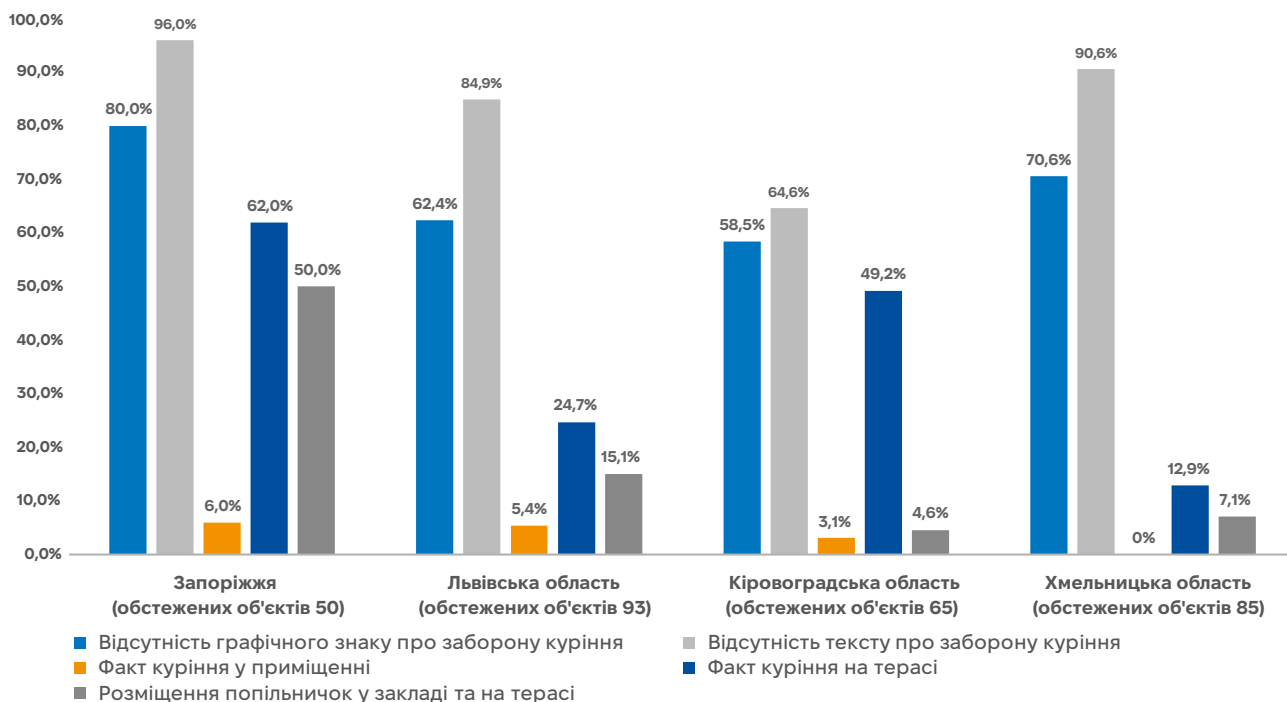
В межах дослідження здійснено моніторинг 293 закладів громадського харчування у чотирьох регіонах. Всього було обстежено 189 кафе/кав'ярень, 21 бар та 83 ресторани.

Загалом серед 293 закладів громадського харчування, в яких проводився моніторинг з елементами методики "таємний покупець", у 3,4% (10 об'єктах), а саме у Запоріжжі, Львівській та Кіровоградській областях було встановлено факт куріння у приміщенні закладу. У закладах, де було зафіксовано факт куріння, у 4 випадках курили сигарети, у 6 – кальян, електронні сигарети – у 5 випадках, а ТВЕНи у 2 випадках.

Запах тютюнового диму відчувався у 13 з 293 закладів, зокрема у закладах Запоріжжя, Львівської та Хмельницької областей, це явище було більш поширене в кафе та барах, ніж у ресторанах – 46, 38,5 та 15,3% відповідно. Ще у 4 закладах ознаки куріння (наявність попільнички або запах диму) були зафіксовані у туалетах. У Запоріжжі, Львівській та Кіровоградській областях у 7 закладах були розміщені попільнички або предмети, які слугують за попільнички, а у 12 закладах було зафіксовано розміщення кальянів.

У 66,8% (196 об'єктів) відсутній графічний знак про заборону куріння, в той же час у 83,9% (246 об'єктів) випадків був відсутній текст «Куріння, вживання, використання ТВ, електронних сигарет, пристроїв для споживання ТВ без їх згоряння, кальянів заборонено!» (Діаграма 1). Крім того, у 8 закладах було помічено знак "ТВЕН friendly".

Діаграма 1. Типи порушень у закладах громадського харчування у м. Запоріжжя, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях

На запитання монітора до співробітника закладу (офіціант або адміністратор), де можна курити сигарети або кальян у 67,4% закладів громадського харчування (197 об'єктів) було повідомлено, що в даному закладі курити заборо-

нено. У 32,8 % випадків на дане запитання повідомили, що курити дозволено, зокрема у приміщенні у 2 закладах, на терасі у 65 закладах та на вулиці у 50 закладах.

Серед промоніторених закладів 182 мали облаштовані тераси, 79 з яких відповідали критеріям приміщення. Не дивлячись на заборону, факти куріння на таких терасах було зафіксовано у 45 випадках (56,9%). Крім цього, куріння на терасах, які не відповідають критеріям приміщення, також було достатньо поширеним явищем, що зафіксовано у 52 закладах (50,5%). На терасах переважало куріння сигарет (79 випадків) та електронних сигарет (59 випадків), також було зафіксовано використання ТВЕНів (32 випадків) та кальяну (11 випадків). Крім того, у 71 закладі з облаштованою терасою на столиках тераси були розміщені попільнички або предмети, які слугують за попільнички.

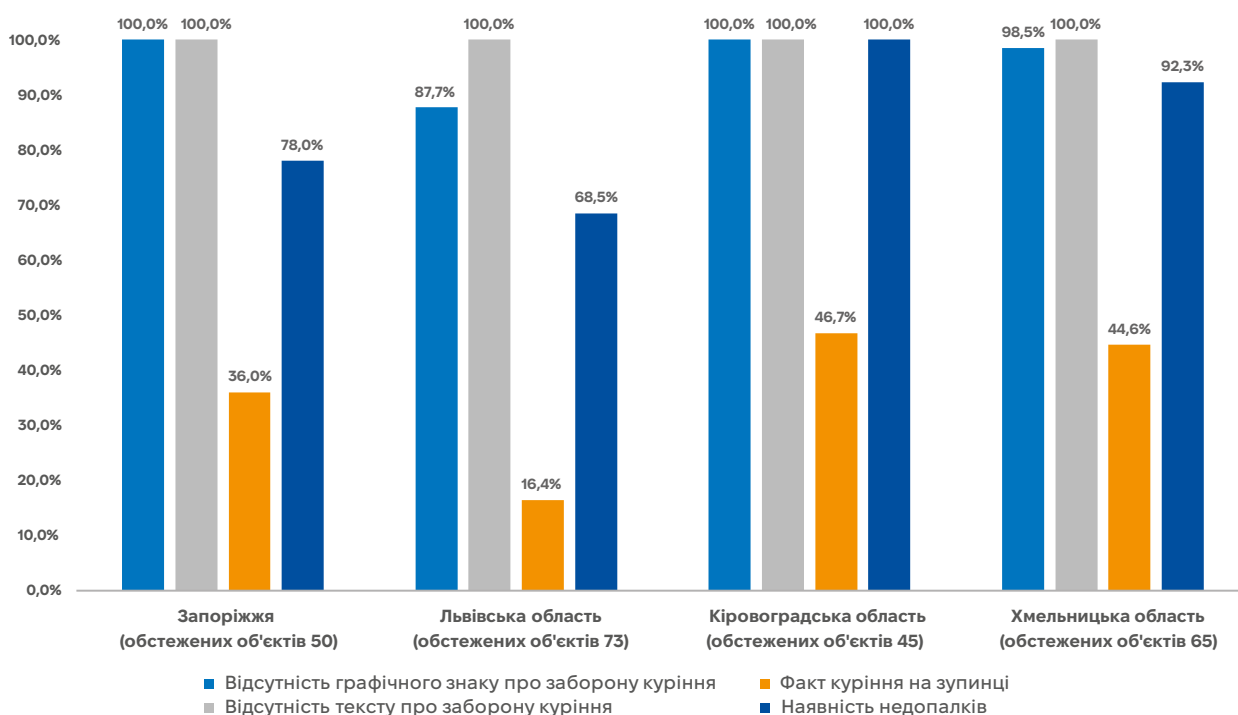
► Зупинки громадського транспорту

За результатами перевірки 233 зупинок, графічний знак про заборону куріння був відсутній у 95,7% випадків (223 об'єкти), окрім 9 зупинок у Львівській та однієї зупинки у Хмельницькій області. Більш того, на жодній зупинці громадського транспорту, де було проведено моніторинг, не було розміщено текст «Куріння, вживання, використання ТВ, електронних сигарет, пристроїв для споживання ТВ без їх згоряння, кальянів заборонено!».

Під час моніторингу зупинок громадського транспорту факт куріння було зафіксовано у 34,5% випадків, з переважанням у Кіровоградській області (46,7% зупинок області) і найменшим показником у Львівській області (16,4% зупинок області). У переважній більшості було встановлено факт куріння сигарет 83,9% (Діаграма 2).

Крім того, на 83,2% (194 з 233) зупинок громадського транспорту було виявлено недопалки, зокрема, 100% випадків у Кіровоградській області, 92,3% – у Хмельницькій області, Запоріжжі – у 78% зупинок та у Львівській області – 68,5% (Діаграма 2).

Діаграма 2. Типи порушень на зупинках громадського транспорту у м. Запоріжжя, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях

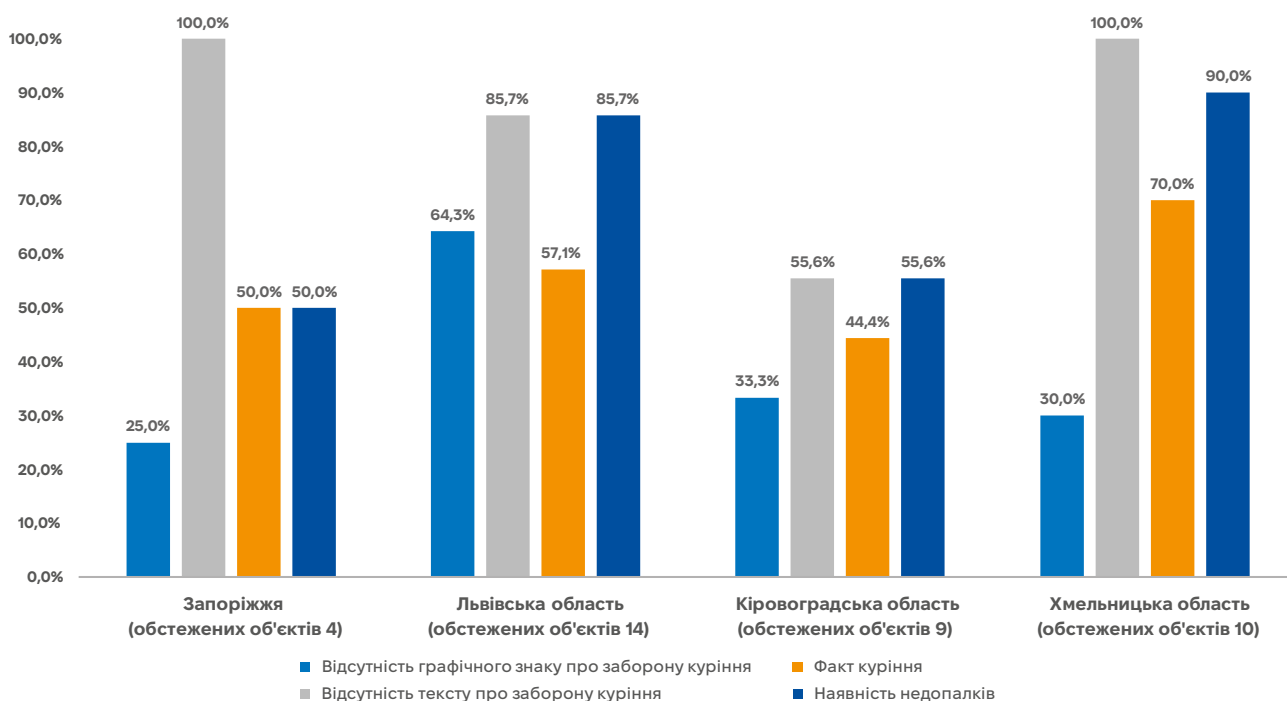

► Вокзали та автостанції

В межах дослідження було здійснено моніторинг 31 вокзалу та автостанцій. Серед обстежених об'єктів, графічний знак про заборону куріння був відсутній на 16 станціях, що становить 43%, в той же час текст «Куріння, вживання, використання ТВ, електронних сигарет, пристроїв для споживання ТВ без їх згоряння, кальянів заборонено!» був відсутній на 31 об'єкті, що становить 83,7%.

Під час моніторингу було зафіксовано факт куріння на території або біля входу у 56,7% випадків, переважно сигарет. Найбільше випадків було зафіксовано у Львівській області – 8, найменше – у м. Запоріжжя – 2 (Діаграма 3). Серед найбільш поширених місць куріння були перон, територія біля входу, місце висадки пасажирів, зокрема в одному випадку було спеціально облаштоване місце для куріння з табличкою. Недопалки на території вокзалів та автостанцій були виявлені у 75,7% випадків.

Діаграма 3. Типи порушень на вокзалах та автостанціях у м. Запоріжжя, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях

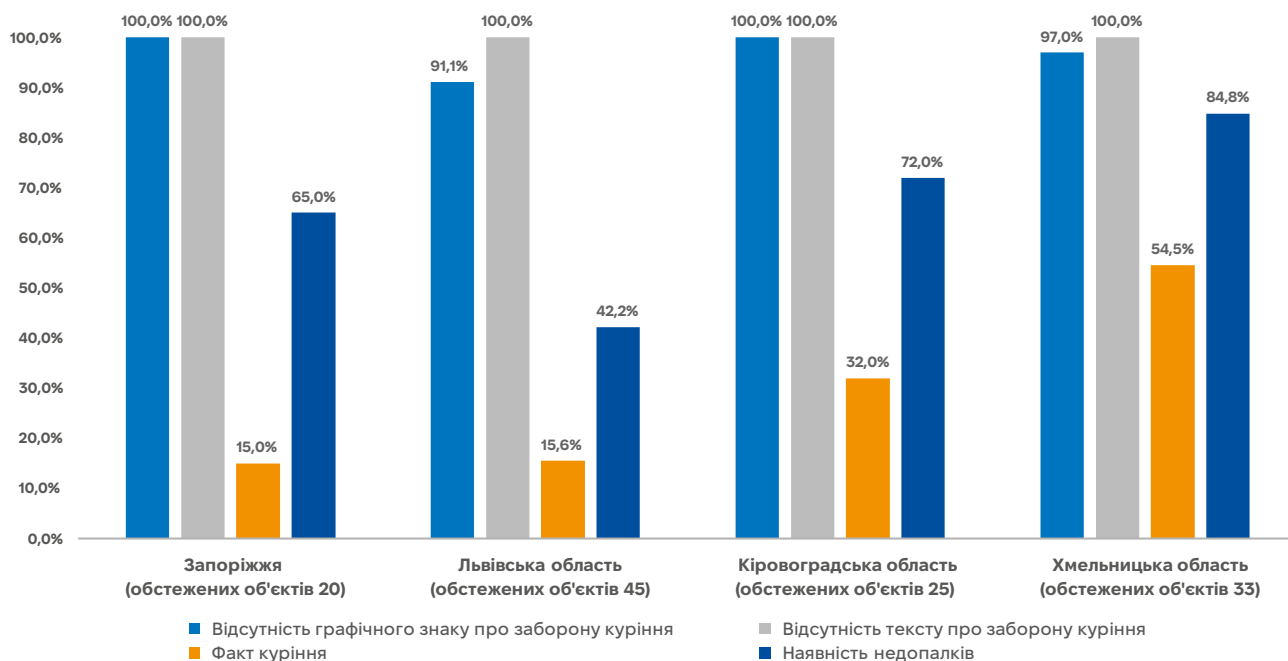

► Дитячі майданчики

Загалом за результатами моніторингу 123 дитячих майданчиків, на жодному з обстежених об'єктів не було розміщено текст «Куріння, вживання, використання тютюнових виробів, електронних сигарет, пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згоряння, кальянів заборонено!», а графічний знак про заборону куріння було виявлено тільки на одному дитячому майданчику у Хмельницькій області та чотирьох майданчиках у Львівській області.

Факт куріння було зафіксовано на 29,3% (36 зі 123) об'єктів, відповідно до коментарів моніторів, переважно курили особи, які наглядали за дітьми. Недопалки було виявлено на 78 зі 123 дитячих майданчиків, що становить 63,4% всіх обстежених об'єктів.

Діаграма 4. Типи порушень на дитячих майданчиках у м. Запоріжжя, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях

► Заклади охорони здоров'я

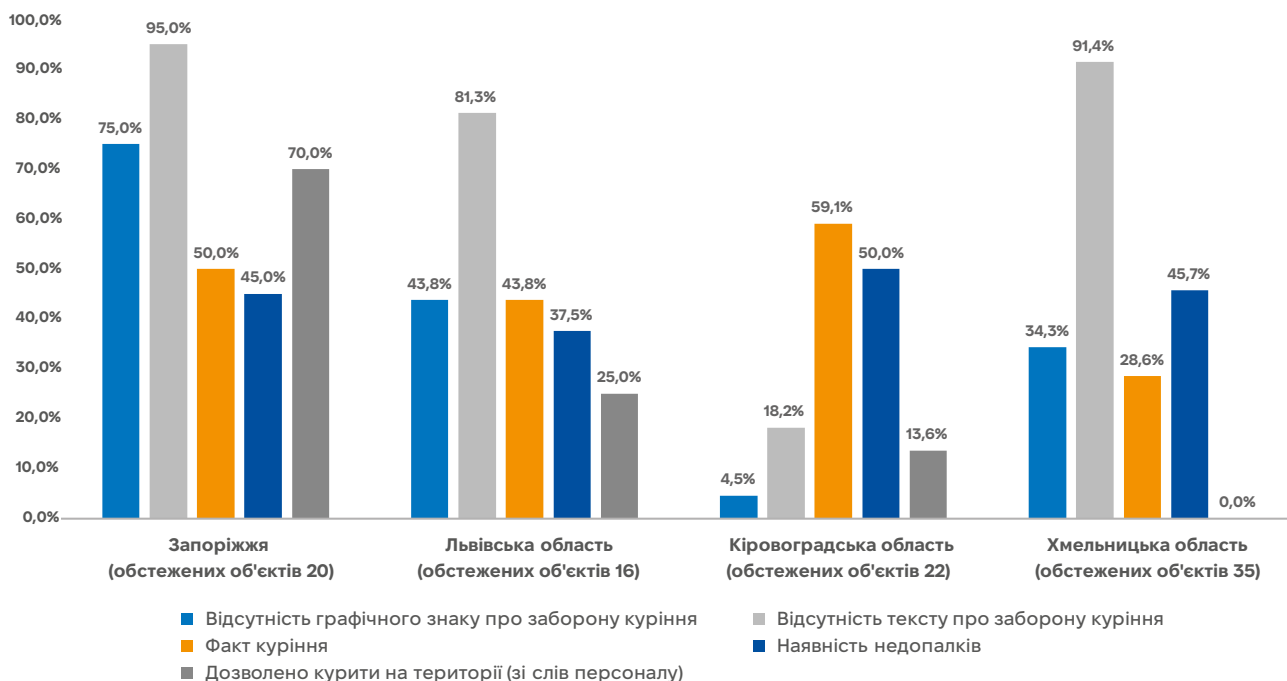
Загалом серед 93 ЗОЗ, на території яких було проведено обстеження, попереджувальний графічний знак про заборону куріння був відсутній у 51% випадків (48 з 93 об'єктів), а відповідний текст про заборону куріння був відсутній у 73,1% (68 з 93 об'єктів). Найбільш охоплені знаками та відповідним текстом були ЗОЗ Кіровоградської області, тільки в одному закладі був відсутній знак, а у двох – текст про заборону куріння.

В той час, як факт куріння було зафіксовано на території 40 лікувальних закладів, що становить 43% від всіх обстежених об'єктів, переважно курили сигарети, недопалки були виявлені на території 42 закладів, що становить 45,1% (Діаграма 5).

Під час моніторингу персоналу закладів було пославлено запитання щодо місць, де дозволено курити. У 74,1% випадків було надано відповідь, що курити заборонено як у приміщеннях, так і на території закладів. Зокрема, у Хмельницькій області така відповідь була отримана на всіх обстежених об'єктах (35 закладів). Найменший показник зафіксовано в м. Запоріжжя – 6 із 20 закладів. У Львівській та Кіровоградській областях аналогічну відповідь надали в 12 з 16 та 19 з 22 об'єктів відповідно. Водночас у шести закладах м. Запоріжжя, Львівської та Кіровоградської областей (2, 1 та 3 заклади відповідно) персонал відповів, що можна курити у спеціально облаштованих місцях, а у 12 закладах м. Запоріжжя та у 2 закладах Львівської області повідомили, що курити не можна у закладі, але можна будь-де на території.

Крім того, під час моніторингу було виявлені спеціально облаштовані місця для куріння на території лікувальних закладів.

Діаграма 5. Типи порушень у закладах охорони здоров'я у м. Запоріжжя, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях

► Освітні заклади

Всього було проведено моніторинг на території 165 закладів освіти. Залежно від рівня освітньої підготовки, обстеженню підлягали заклади середньої загальної освіти, професійно-технічні навчальні заклади та вищі навчальні заклади (Табл. 3).

Таблиця 3. Розподіл закладів, на території яких здійснювався моніторинг, за рівнем освітньої підготовки у м. Запоріжжя, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях

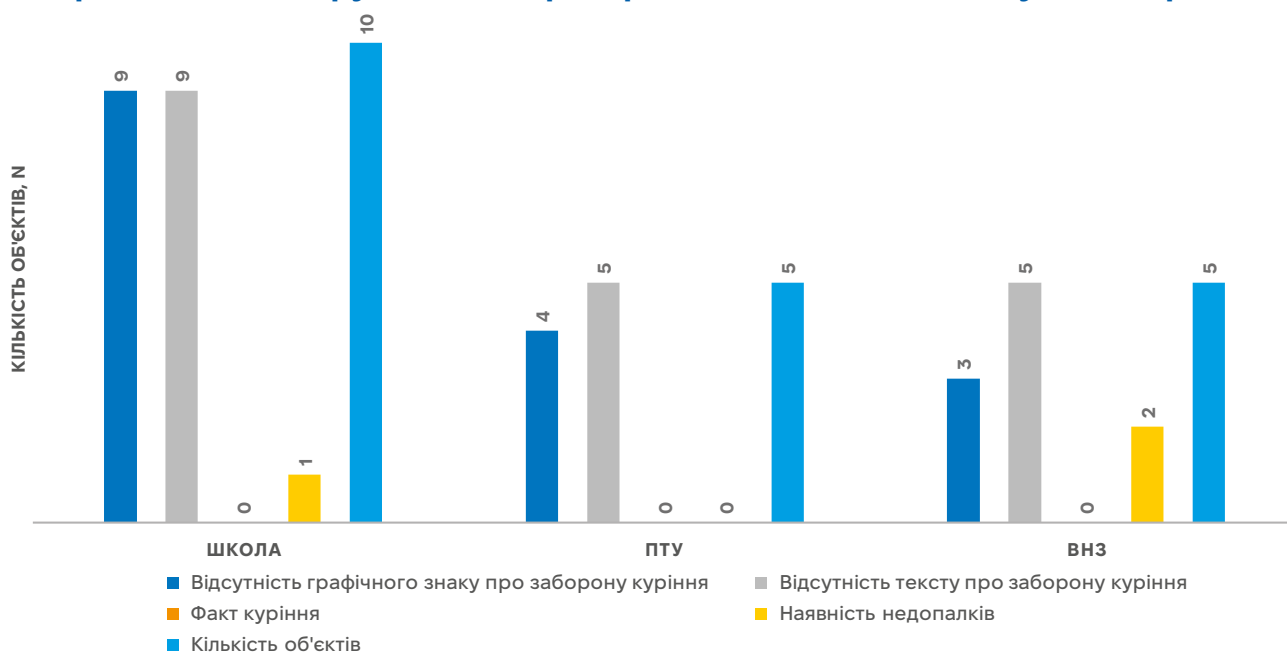
Регіон	Заклад загальної середньої освіти	Професійно-технічний навчальний заклад	Вищий навчальний заклад	Всього
м. Запоріжжя	10	5	5	20
Львівська область	35	13	7	55
Кіровоградська область	26	10	5	41
Хмельницька область	30	7	12	49

Серед обстежених об'єктів у 69% випадків (114 з 165 об'єктів) відсутній графічний знак, а у 79,4% відсутній відповідний текст «Куріння, вживання, використання ТВ, електронних сигарет, пристроїв для споживання ТВ без їх згорання, кальянів заборонено!» (131 із 165 об'єктів).

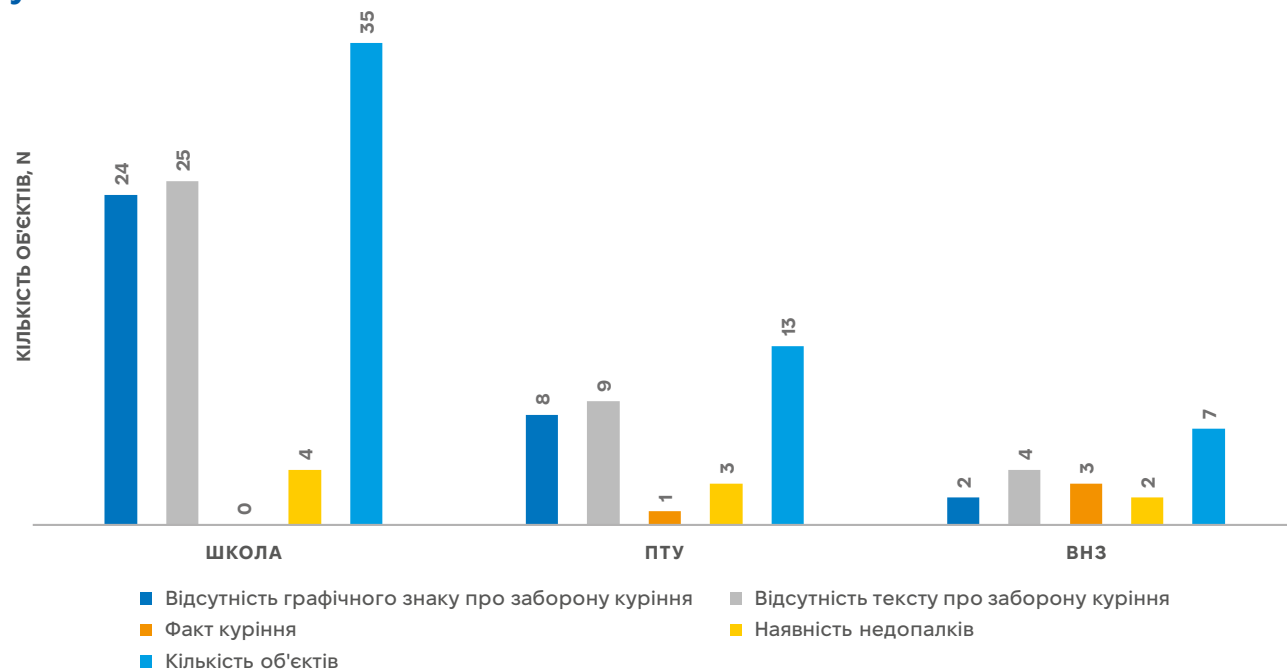
Факт куріння на території закладів було зафіксовано у 18 випадках, у всіх регіонах крім м. Запоріжжя з переважанням на території вищих навчальних закладів (9 проти 6 та 3 біля професійно-технічних та закладах загальної середньої освіти відповідно). У навчальних закладах Кіровоградської обл. куріння і недопалки зафіксовано біля закладів, де відсутнє повідомлень про заборону куріння (Діаграми 6-9).

Також в безпосередній близькості до території одного з навчальних закладів Львівської області функціонують спеціалізовані на продажу вейпів магазини та кальянний бар зі знаком «18+».

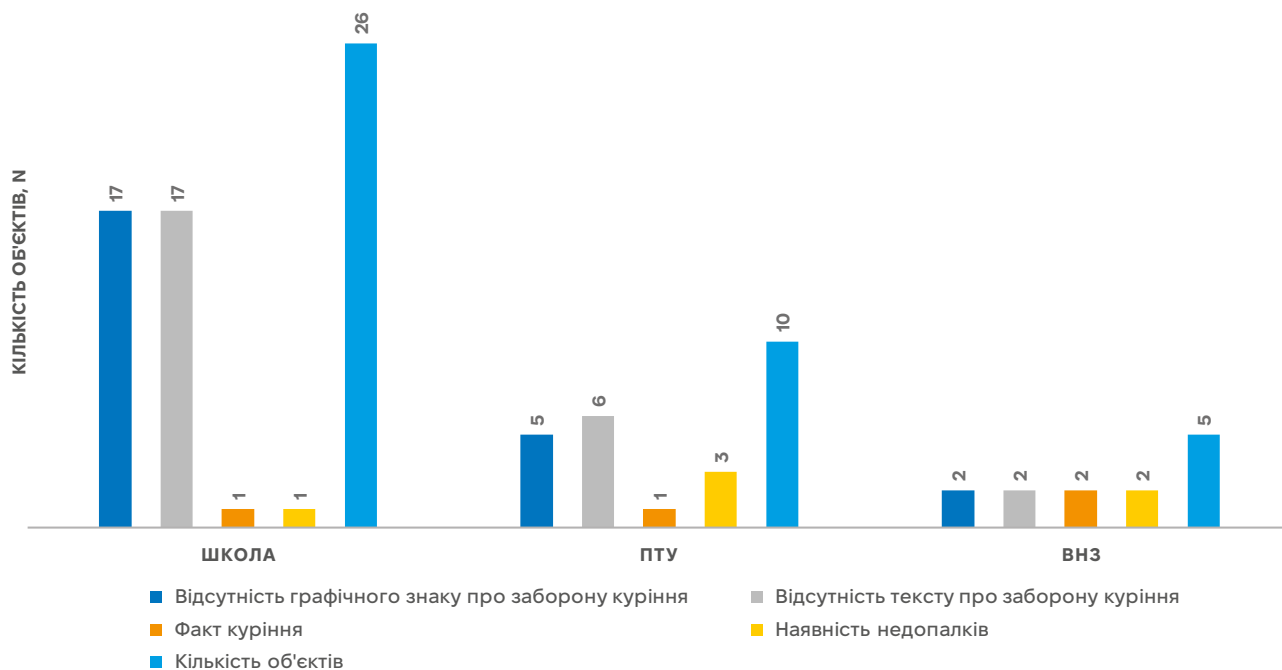
Діаграма 6. Типи порушень на території навчальних закладів у м. Запоріжжя

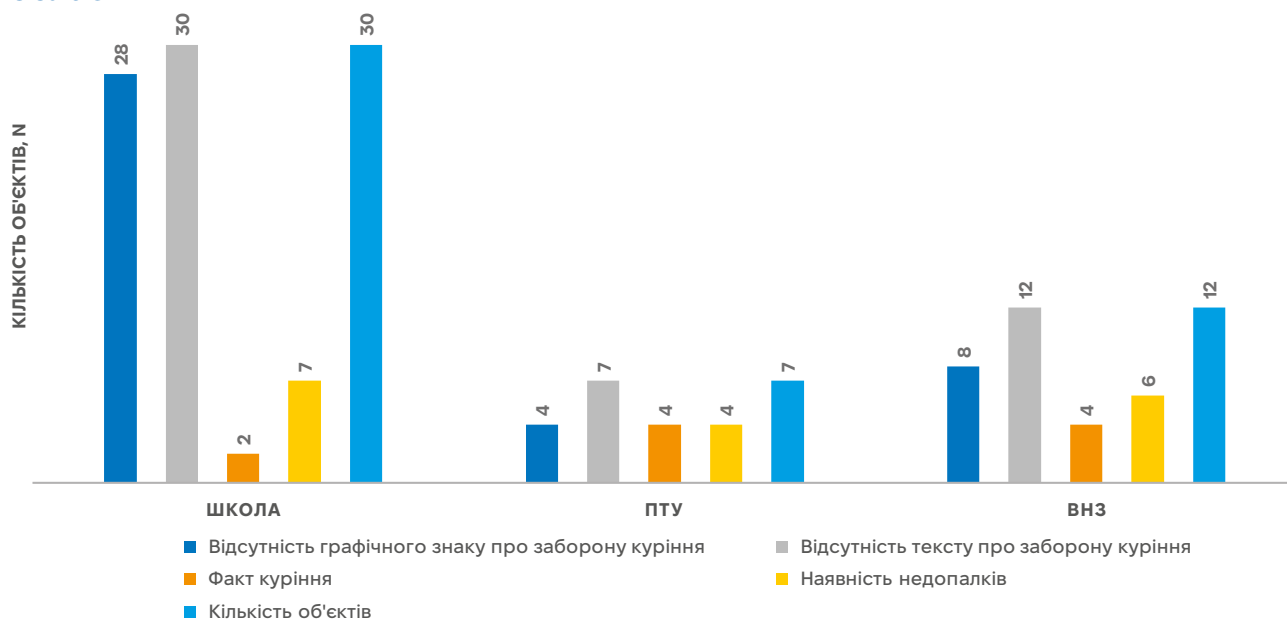
Діаграма 7. Типи порушень на території навчальних закладів у Львівській області

Діаграма 8. Типи порушень на території навчальних закладів у Кіровоградській області

Діаграма 9. Типи порушень на території навчальних закладів у Хмельницькій області

► **Точки продажу тютюнових виробів**

Загалом було проведено моніторинг 254 місць збуту ТВ, переважна більшість об'єктів, а саме 63% (160 об'єкти), були розташовані поблизу зупинок громадського транспорту, а 15,6% (40 об'єктів) були розташовані поблизу закладів освіти. Серед об'єктів, розташованих біля закладів освіти, 62% становили магазини/мінімаркети, супермаркети – 25% (10 об'єктів) та МАФ у 12,5% (5 об'єктів) (Таблиця 4).

Таблиця 4. Розподіл точок продажу тютюнових та нікотиновмісних виробів за рівнем у м. Запоріжжя, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях

Регіон	Гіпермаркети/ супермаркети	Магазини	Кіоски (МАФ)	Всього
м. Запоріжжя	5	15	20	40
Львівська область	21	43	15	79
Кіровоградська область	17	37	21	75
Хмельницька область	19	27	14	60

У 95,3% точок продажу здійснювався продаж сигарет, у 37,8% – продаж систем для нагрівання тютюну/ТВЕНів, у 32,8% – електронних сигарет, 24,4% – бездимних ТВ та в 10,2% – продаж рідини для електронних сигарет (Діаграма 10).

Діаграма 10. Характеристика викладки точок продажу за типом тютюнових виробів, які були у продажу на період моніторингу м. Запоріжжя, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях

У 65,7% (167 із 254 об'єктів) здійснювалась торгівля ТВ, сигаретами, тютюном для самокруток, рідинами для електронних сигарет з нікотинном або без, які містять смако-ароматичні або інші добавки. Найбільша частка об'єктів, де здійснюється продаж виробів зі смако-ароматичними добавками, була зафіксована у Кіровоградській області (81,3%, 61 з 75), Львівській області (73,4%; 58 з 79), м. Запоріжжі (72,5%, 29 з 40) та найменша у Хмельницькій області (31,7%, 19 з 60).

У переважній більшості об'єктів було виявлено викладку ТВ (250 із 254), зокрема у всіх точках продажу м. Запоріжжя і Кіровоградської області (Табл. 5).

За результатами моніторингу, найбільш поширеним розташуванням ТВ було позаду касової зони (47,4%; 119 випадків), також значна частка викладки була у прикасовій зоні (40,60%; 102 випадки), а також у форматі звичайної викладки (31,4%; 79 випадків).

Серед інших форматів викладки ТВ виділялися:

- на фірмовому стенді або вітрині (26,8%; 67 випадків),
- на рівні дитячих очей (24,8%; 62 випадки),
- у форматі виразної (потужної) викладки (power wall) (14,4%, 36 випадків).

Рідше ТВ розташовувались поряд із солодощами чи дитячими товарами (6,8%; 17 випадків) або були підвішені до стелі (6,4%; 16 випадків) (Діаграма 11).

Діаграма 11. Характеристика викладки тютюнових виробів у місцях продажу м. Запоріжжя, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях

Таблиця 5. Характеристика викладки тютюнових виробів з розподілом за регіонами (м. Запоріжжя, Львівська, Кіровоградська та Хмельницька області)

	Запоріжжя	Львівська область	Кіровоградська область	Хмельницька область
У прикасовій зоні	7	45	33	17
На рівні дитячих очей	14	37	10	1
Позаду касової зони	7	43	28	41
Поряд із солодощами/ дитячими товарами	2	15	0	0
Підвішено до стелі	1	2	9	4
Виражена (потужна) викладка ТВ (power wall)	7	16	12	1
Звичайне викладення ТВ	9	27	14	14
На фірмовому стенді або вітрині	29	30	8	16

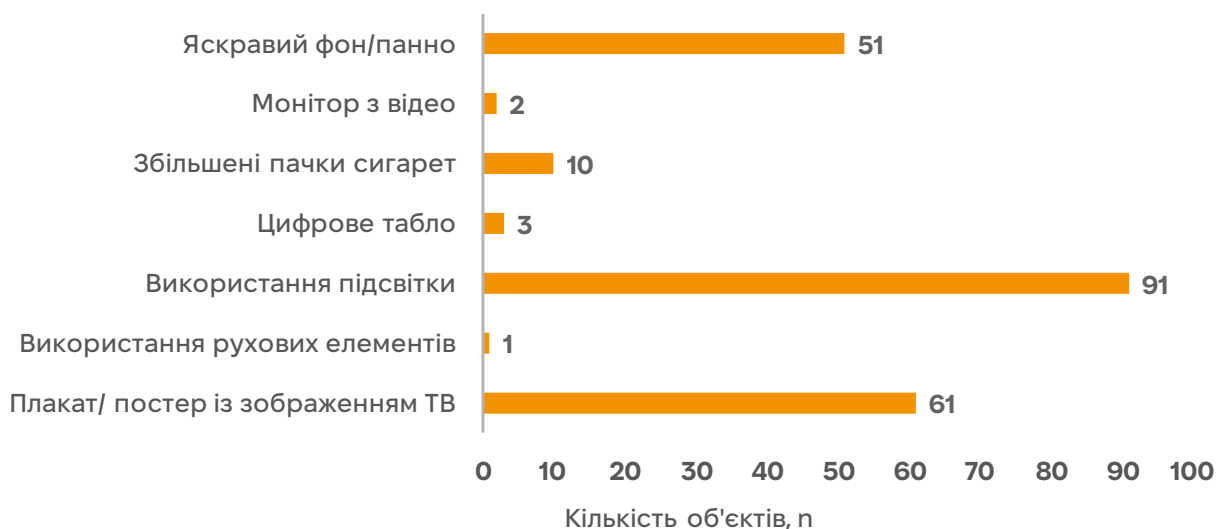
У 44,9% випадків на точках продажу ТВ була присутня реклама ТВ, ще у 22,4% було виявлено рекламу виробів, які містять смако-ароматичні або інші добавки. За результатами моніторингу, найбільш поширеним способом реклами ТВ було використання підсвітки (79,1%; 91 випадок). Часто також зустрічалися плакати або постери із зображенням ТВ (53,0%; 61 випадок) та яскравий фон або панно (44,4%; 51 випадок) (Діаграма 12).

Менш поширені способи реклами включали:

- збільшені пачки сигарет (8,7%; 10 випадків),
- цифрове табло (2,6%; 3 випадки),
- монітор з відео (1,7%; 2 випадки),
- використання рухових елементів (0,9%; 1 випадок).

На рекламних постерах найчастіше зображувались власне тютюнові виробники (98,5%). У одному випадку були зображені медичні працівники.

Діаграма 12. Характеристика реклами тютюнових виробів у місцях продажу у м. Запоріжжя, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях

У точках продажу, де як рекламу використовували підсвітку, у 18,6% випадків (17 з 91 об'єкта) вона блимала або мерехтіла.

У 12,5% випадків було зафіксовано просування ТВ, така активність спостерігалась у м. Запоріжжя та Львівській області. Найпоширенішим явищем був продаж пачок сигарет із кількістю сигарет більше 20. Крім того, у двох випадках були зафіксовані знижки на ТВ, а в одному випадку – зображення тютюнового бренду на інших товарах.

Попередження на пачках було повністю видно у 159 випадках, частково закритими – у 24 випадках, а повністю закритими – у 16 випадках.

Лише в одиничних випадках (4 випадки) у торгових точках був представлений окремий плакат чи листок паперу з асортиментом ТВ та цінами.

У 2 точках м. Запоріжжя та 1 – Львівської області здійснювався продаж сигарет поштучно.

Тільки у 23,3% випадків (59 з 254 об'єктів торгівлі) було виявлено графічний знак про заборону продажу сигарет неповнолітнім. Хоча розміщення такого знака не є обов'язковою вимогою законодавства, його наявність є важливим фактором, що сприяє підвищенню обізнаності громадян про заборону продажу тютюнових виробів неповнолітнім та підтримці дотримання норм антитютюнового законодавства.

У 13,7% (35 з 254) випадків було зафіксовано рекламу або стимулювання продажу електронних сигарет. Найбільш поширеними методами реклами або стимулювання продажу електронних сигарет були плакати чи постери із зображенням електронних сигарет або рідин до них (52,6%; 20 випадків) та викладка електронних сигарет (52,6%; 20 випадків). Значна частка викладок включала підсвітку електронних сигарет або рідин (42,1%; 16 випадків).

Часто електронні сигарети чи рідини були виставлені на рівні дитячих очей або біля дитячих товарів (34,2%; 13 випадків). У деяких випадках вони розміщувалися на яскравому фоні або панно (15,8%; 6 випадків).

Менш поширеними були знижки чи акції на електронні сигарети або рідини до них (2,6%; 1 випадок), зокрема біля прикасової зони було розміщено текст: "Не викидай!!! Принось використану електронну сигарету, та отримай знижку!!!". Також в одному випадку пропонувалась інтернет доставка (Діаграма 13).

Діаграма 13. Характеристика реклами та просування електронних сигарет у місцях продажу у м. Запоріжжя, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях

Реклама або просування систем для нагрівання тютюну/ТВЕН була зафіксована у 40,5% випадків. Найбільш поширеним методом стимулювання продажу ТВЕНів було викладення пачок ТВЕНів (45,9%; 28 випадків). Також значна частка включала плакати чи постери із зображенням ТВЕНів або пристроїв до них (36,0%; 22 випадки).

Інші маркетингові елементи зустрічалися значно рідше:

- пачки ТВЕНів на яскравому фоні або панно (4,9%; 3 випадки),
- підсвітка пачок ТВЕНів (4,9%; 3 випадки),
- спеціальні знаки, що тут продають ТВЕНи (3,3%; 2 випадки),
- пачки ТВЕНів, виставлені на рівні дитячих очей або поруч із дитячими товарами (3,3%; 2 випадки).

Найменш поширеними методами стимулювання були знижки або акції на ТВЕНи чи пристрої до них (1,6%; 1 випадок) (Діаграма 14).

Діаграма 14. Характеристика реклами та просування тютюнових виробів для нагрівання у місцях продажу у м. Запоріжжя, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях

За результатами моніторингу, у 23,1 % випадків було зафіксовано комбіновану рекламу та стимулювання продажу бездимних ТВ. Найбільш поширеним методом стимулювання продажу було викладення коробок бездимних ТВ (16,1%; 41 випадок). Рідше зустрічалися плакати або постери із зображенням бездимних ТВ (10,2%; 26 випадків) та коробки, які розташовані на рівні дитячих очей або біля дитячих товарів (9,0%; 23 випадки).

Деякі торгові точки використовували додаткові візуальні елементи, такі як:

- яскравий фон або панно для розміщення коробок (5,88%; 15 випадків),
- підсвітка коробок (5,49%; 14 випадків).

Найменш поширеними методами стимулювання були знижки чи акції на бездимні тютюнові вироби (0,4%; 1 випадок) та інші формати (0,8%; 2 випадки) (Діаграма 15).

Діаграма 15. Характеристика реклами та просування бездимних тютюнових виробів у місцях продажу у м. Запоріжжя, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях

► Місця нелегальної торгівлі

Під час проведення моніторингу у Хмельницькій області було зафіксовано 11 випадків незаконної торгівлі ТВ, зокрема по 2 випадки – на ринках у містах Хмельницькому і Шепетівці і 7 випадків у Кам'янець-Подільському. У 2 випадках факт торгівлі було зафіксовано на стихійному ринку, у 2 – біля входу в продуктовий ринок, 1 – біля зупинки, 2 – поблизу МАФів. Переважно продавалися звичайні сигарети (вітчизняного виробництва з акцизними марками, імпорتنі з акцизними та без акцизних марок (виробник - Молдова), без смако-ароматичних добавок, в одному випадку – тютюн для самокруток.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження у м. Запоріжжя, Львівській, Кіровоградській та Хмельницькій областях можна зробити наступні висновки:

- 1** Значна частина закладів громадського харчування, зупинок транспорту, вокзалів, дитячих, медичних та освітніх закладів не забезпечені наочною інформацією (графічними знаками та текстами) про заборону куріння відповідно до чинного законодавства.
- 2** Незважаючи на законодавчу заборону, куріння спостерігається у приміщеннях та на терасах закладів громадського харчування, зупинках, вокзалах, дитячих майданчиках, медичних і освітніх закладах. Недопалки, виявлені на більшості територій, що свідчить про недостатню ефективність контролю.
- 3** У 83,9% закладів громадського харчування попередження про заборону куріння не відповідає вимогам. У 66,8% випадків був відсутній графічний знак про заборону куріння, а у 83,9% – наочні матеріали не супроводжувались текстом «Куріння, вживання, використання ТВ, електронних сигарет, пристроїв для споживання ТВ без їх згоряння, кальянів заборонено!». Факт куріння у приміщеннях закладів було зафіксовано у 3,4% випадків. На облаштованих терасах куріння було зафіксовано у 53,2% закладів, із найбільшою поширеністю (56,9%) на терасах, що відповідають критеріям приміщень. Крім цього, під час моніторингу у частині закладів було виявлено наявність кальянів, попільничок або предметів, які слугують за попільнички. В переважній більшості співробітники знають про заборону куріння у приміщеннях, однак у третині випадків вони відповідали, що курити дозволено.
- 4** На жодній із зупинок громадського транспорту попередження про заборону куріння не відповідало нормам чинного законодавства. Факт куріння було зафіксовано у 34,5% обстежених зупинок, з переважанням у Хмельницькій області, опосередковано про факт куріння вказує наявність недопалків у 83,2%.
- 5** Вокзали та автостанції стали ще одними місцями поширення порушень антитютюнового законодавства, з концентрацією проблем біля входів, перонів та місць висадки пасажирів. На 43% вокзалів та автостанцій відсутні графічні знаки про заборону куріння, а на 83,7% - немає відповідного тексту. Куріння зафіксовано у 56,7% випадків, переважно на перонах, біля входів і місцях висадки пасажирів. Ще на 75,7% територій обстежених об'єктів виявлено недопалки.
- 6** На жодному з обстежених дитячих майданчиків не було розміщено текст «Куріння, вживання, використання тютюнових виробів, електронних сигарет, пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згоряння, кальянів заборонено!», а графічний знак про заборону куріння було зафіксовано лише на 5 майданчиках. Факт куріння спостерігався у 29,3% випадків, опосередковано на куріння у визначених місцях вказує наявність недопалків на 63,4% промоніторених об'єктах.

- 7** У 51% ЗОЗ відсутні графічні знаки про заборону куріння, а у 73,1% немає відповідного тексту. Факт куріння зафіксовано у 43% закладів, а недопалки – у 46,2%. Найкраще забезпечені попереджувальними знаками заклади Кіровоградської області. На запитання про можливість куріння 74,1% персоналу повідомили, що це заборонено. Однак у деяких закладах були виявлені спеціально облаштовані місця для куріння, також у деяких закладах персонал повідомляв про можливість курити на території закладу.
- 8** Серед обстежених навчальних закладів (СЗОШ, ПТУ та ВНЗ) у 79,3% випадків попередження про заборону куріння не відповідає вимогам чинного законодавства. У 69% випадків відсутній графічний знак, а у 79,3% відсутній відповідний текст про заборону куріння. Факт куріння було зафіксовано у всіх регіонах крім м. Запоріжжя з переважанням у вищих навчальних закладах та біля закладів, де відсутні попереджувальні знаки. Крім того, біля 33 закладів було виявлено недопалки. Також в безпосередній близькості до території одного з навчальних закладів в Львівській області функціонують спеціалізовані на продажу вейпів магазини та кальяний бар, що може сприяти залученню молоді до куріння.
- 9** Щодо точок продажу ТВ, у 63% випадків вони були біля зупинок транспорту, а 15,6% – поблизу закладів освіти. Реклама сигарет зафіксована у 44,9% точок і переважала у вигляді підсвітки, постерів, викладки позаду касової зони або на рівні дитячих очей. Електронні сигарети рекламувалися у 13,7% випадків через викладення, підсвітку та постери, часто біля дитячих товарів. Системи для електричного нагрівання та ТВЕНи просували у 24,3% випадків, найчастіше за допомогою викладення пачок та плакатів. Знижки та акції застосовувалися рідко, але спостерігалися для всі категорії товарів. У 2 точках м. Запоріжжя та 1 точці Львівської області здійснювався продаж сигарет поштучно.
- 10** Незаконна торгівля сигаретами, зокрема без акцизних марок, виявлена в місцях з великим скупченням людей, таких як ринки та зупинки у Хмельницькій області.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Порушення антитютюнового законодавства є поширеним явищем у досліджуваних областях, що вказує на системні недоліки у реалізації та контролі. Особливе занепокоєння викликають випадки, що стосуються дітей, молоді та порушень законодавства на території медичних закладів. Виявлені прогалини потребують системного вирішення через посилення контролю, інформаційних кампаній та більш жорсткого регулювання реклами і торгівлі ТВ.

Місцеві державні адміністрації мають широкі повноваження для впровадження політик контролю над тютюном на регіональному рівні. Для забезпечення ефективності цих заходів важливо розробити спільний план дій, який об'єднує всі зацікавлені сторони, відповідальні за реалізацію антитютюнових ініціатив у регіоні.

Дієвим інструментом може стати регіональна стратегія та план заходів з контролю над тютюном, затверджені на рівні обласної державної адміністрації. Такий документ може бути розрахований на 3–5 років та має охоплювати ключові напрями роботи, визначати відповідальних стейкхолдерів і враховувати потреби регіону.

Відповідно, перед розробкою стратегії доцільно провести оцінку ситуації та аналіз потреб на місцевому рівні. Зокрема для оцінки стану дотримання антитютюнового законодавства можна використати методологію даного дослідження. Розробку такої стратегії важливо здійснювати мультисекторально (у співпраці з усіма відповідними відомствами), щоб комплексно врахувати думку кожного учасника процесу та залучитись їх підтримкою та участю.

Основними напрямками роботи в регіоні можуть бути такі:

Обмеження доступу:

- Сприяти розширенню бездимних зон та вільних від куріння місць. До переліку таких зон можна включити паркові території, тераси, що не є приміщеннями за визначенням законодавства, території пам'яток архітектури, прилеглі території спортивних майданчиків. Також доцільно розширити зони заборони куріння навколо зупинок громадського транспорту, наприклад, встановити заборону в радіусі 50 м.
- Визначити місця, де заборонено продавати тютюнові вироби. Наприклад, можна заборонити продаж тютюнових виробів на певній відстані від дитячих садочків, загальноосвітніх шкіл, профтехучилищ та вищих навчальних закладів, аби зменшити вплив маркетингу тютюнових виробів та їх доступність для дітей та підлітків
- Рекомендувати точкам продажу розміщувати спеціальний знак про те, що продаж тютюнових та нікотинових виробів особам до 18 років заборонений.

Інформування та освіта:

- Забезпечити розміщення наочної інформації про заборону куріння та використання тютюнових та нікотинових виробів у місцях та закладах, в яких куріння заборонено.
- Розробляти та регулярно реалізовувати регіональні програми, у тому числі шкільні, для попередження та зменшення вживання тютюнових виробів серед дітей та підлітків. В тому числі, забезпечити розміщення науко-

во-доказової інформації про шкідливі наслідки від вживання тютюнових та нікотинових виробів.

- Розробляти та реалізовувати інформаційні кампанії для населення з використанням засобів масової інформації, зовнішньої соціальної реклами щодо профілактики вживання тютюнових та нікотинових виробів, впливу вторинного тютюнового диму, заборони куріння у громадських місцях, заборони на рекламу та стимулювання продажу тютюнових виробів тощо.

Підвищення компетенцій фахівців:

- Організувати та проводити спеціалізовані тематичні тренінги, курси та семінари спрямовані на розвиток компетенцій представників ЗМІ, працівників галузей охорони здоров'я та освіти, роботодавців, зокрема у сфері готельно-ресторанного бізнесу, задля підвищення їхньої обізнаності у темі вживання тютюнових та нікотинових виробів, з метою підвищення їх мотивації проводити інформаційно-роз'яснювальну роботу серед населення.